

Kraljevstvo Božje i kršćansko jedinstvo i zajedništvo: Rimljanima 14,17 u kontekstu

Corneliu **CONSTANTINEANU**
Evandeoski teološki fakultet, Osijek
cconstan@evtos.hr

UDK: 261.8
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 15. 2. 2008.
Prihvaćeno: 15. 3. 2008.

Sažetak *Počinjući podsjećanjem na središnje mjesto koncepta kraljevstva Božjeg za Isusovu službu i nauku, i za ranu crkvu, izlaganje nastoji pokazati da je, unatoč nekim protivnim glasovima, pojam kraljevstva Božjeg još uvijek vrlo upotrebljiva i značajna kategorija, općenito za sadašnje kršćansko etičko promišljanje te osobito za kršćansko jedinstvo i zajedništvo. Budući da je zadana takva određena i ograničena svrha izlaganja, nakon nekih kratkih, ali neophodnih pojašnjenja o značenju kraljevstva Božjeg (suverenitet/vladavina/područje – sadašnje/buduće – unutarnje/vanjsko – transcendentno/imanentno), članak nudi istraživanje nekoli-ko načina po kojima je koncept kraljevstva Božjeg značajan za kršćansko jedinstvo i zajedništvo, iz novozavjetne/pavlovske perspektive.*

Uvod

Koncept 'kraljevstva Božjeg' prepoznat je kroz povijest kršćanstva kao središnji element kršćanske poruke - i to zbog njegove vrlo učestale pojave u sinoptičkim evanđeljima i zbog uvjerenja da je to predstavljalo samu bit Isusove poruke.¹ Možda nije preuveličano reći da, zaista, potpuno shvatiti Isusovo poslanje i identitet znači shvatiti značenje kraljevstva Božjeg:

¹ Dennis C. Duling, "Kingdom of God, Kingdom of Heaven," ["Kraljevstvo Božje, kraljevstvo nebesko"] u *The Anchor Bible Dictionary*, urednik D. N. Freedman (New York: Doubleday, 1996, c1992).

Kraljevstvo Božje... je najveća Isusova misao. Mi ne razumijemo njegov identitet, njegovo poslanje, njegovo postupanje, njegovu smrt; ne razumijemo tko je Isus bio, što je činio ili zašto je umro, ako ne razumijemo što je mislio kada je izrekao termin 'kraljevstvo Božje.'²

Svrha ove kratke prezentacije nije izlaganje novozavjetne nauke o kraljevstvu Božjem. Radije, u puno manjem okviru, ona nastoji istaknuti neke elemente vezane uz našu temu diskusije, to jest odnos između kraljevstva Božjeg i jedinstva i zajedništva: *Kako bi nam koncept kraljevstva Božjeg pomogao ili ponudio usmjerenje za jedinstvo i zajedništvo kršćanskih crkava? Ili da kažem drugačije, kako bi čvrsti, biblijski naglasak na kršćanskom jedinstvu bio utemeljen u konceptu kraljevstva Božjeg?* Još točnije, ispitat ću način na koji se apostol Pavao poziva na ovaj koncept u Rimljanima 14,17 u kontekstu u kojemu se bavi upravo kršćanskim jedinstvom i zajedništvom.

Kraljevstvo Božje u Evanđeljima

Grčka riječ za kraljevstvo, *basileia*, prilično je nejasan termin i sadrži tri moguća i neodvojiva smisla suvereniteta, vladavine i područja, a nalazimo da su pisci NZ koristili svaki od ta tri smisla. Kraljevstvo Božje je predstavljeno u Evanđeljima iz četiri različita aspekta: kao dinamična vladavina ili uprava (Lk 19,12.15; 23,42, i kao "kraljevanje" u Iv 18,36); kao budući apokaliptički poredak koji će se uspostaviti na kraju vremena (Mk 10,23-30); kao sadašnja stvarnost među ljudima (Mt 12,28; Lk 17,20); kao sadašnje područje u koje ljudi ulaze (Kol 1,13; Mt 11,11; 21,31; 23,13; Lk 7,28; 11,52; 16,16). No vjerojatno jedan od najznačajnijih, novih elemenata Isusovog učenja glede 'kraljevstva Božjeg' je da ono otkriva Boga koji traži, koji ne čeka nego je "još jednom ponovo postao dinamično aktivan u povijesti ... za spasenje čovjeka."³ Također je značajno da naglasak ne pada na 'kraljevstvo' nego na Boga, to jest da je Bog kralj: "Stoga 'približilo se kraljevstvo Božje' znači 'Bog preuzima vlast kao kralj', a 'ući u kraljevstvo Božje' znači doći pod njegovu upravu, prihvatiti ga kao kralja."⁴ Stoga je kraljevstvo Božje vrlo složena i višestruka stvarnost koja pobija pojednostavljeno 'ili-ili' shvaćanje i obuhvaća sadašnje i buduće, imanentne i transcendentne, unutarnje i vanjske aspekte

² Peter Kuzmič, "Twelve Theses on Kingdom Servanthood for Post-communist Europe," [Dvanaest teza o služenju u Kraljevstvu za postkomunističku Europu] *Transformation* 16.1 (1999), 35.

³ George Eldon Ladd, "The Kingdom Of God – Reign or Realm?" ["Kraljevstvo Božje - vladavina ili područje?"] *Journal of Biblical Literature* 81.3 (1962), 238.

⁴ R. T. France, "Kingdom of God," ["Kraljevstvo Božje"] u *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, urednik Kevin J. Vanhoozer (London: SPCK, 2005), 420.

Božje vladavine.⁵ U biblijskom učenju o kraljevstvu Božjem naglasak pada na *Boga*, ne na kraljevstvo, što znači da svaki aspekt kraljevstva mora proizlaziti iz Božje prirode, karaktera i djelovanja: Bog koji traži i poziva, Bog koji je Otac i Bog koji sudi.⁶

Iako apostol Pavao ne koristi puno taj termin, daje nam nekoliko izjava o kraljevstvu Božjem, s jedne strane ukazujući na njegovu transcendentnu narav, na područje izvan smrti i povijesti: “tijelo i krv ne mogu baštiniti kraljevstva Božjega” (1 Kor 15,50), a s druge strane također nam kaže da kršćani već žive u kraljevstvu Božjem: “Ta kraljevstvo Božje nije jelo ili piće, nego pravednost, mir i radost u Duhu Svetome” (Rim 14,17). Za Pavla, biti kršćaninom jednako je životu koji se živi pod Božjim suverenitetom, u sili Duha, življenje “dostojno Boga koji vas pozva u svoje kraljevstvo i slavu” (1 Sol 2,11); to je život koji se živi pod Kristovim gospodstvom, unutar Kristovog kraljevstva: “On nas izbavi iz vlasti tame i prenese u kraljevstvo Sina, ljubavi svoje” (Kol 1,13).⁷

Isus, kraljevstvo i kršćansko jedinstvo

Nema sumnje da je kraljevstvo Božje najvažnija teološka tema Isusovog propovijedanja kroz koju je objavio Božju aktivnu intervenciju i upravu nad svijetom. Uistinu, kao što Marko objavljuje u 1,15, kraljevstvo Božje je pravi sadržaj Evanđelja.⁸ Međutim, Isus nije samo navijestao kraljevstvo Božje nego ga je zapravo *očitovao* i *utjelovljivao* na jedinstveni način. Zato je Pavao mogao opisati Isusa kao sadržaj evanđelja (Rimljanima 1), budući da je razumio da nekako sam Isus definira kraljevstvo Božje. Uistinu, možemo reći da “Isus sam je značenje i sadržaj Kraljevstva”.⁹ To je logička poanta iz otkrivenja Boga u Isusu Kristu koje nalazimo u NZ: budući da se kraljevstvo Božje odnosi na Božju aktivnost u ime njegovih ljudi, tu aktivnost možemo savršeno poznavati jedino u Isusovoj osobi i djelu. Stoga, bilo kakav pokušaj definiranja i/ili objašnjavanja određenog etičkog aspekta Kraljevstva može se ostvariti jedino u odnosu na život, smrt i uskrsnuće Isusa Krista.

⁵ Vidi posebice Welker, “The reign of God” [“Vladavina Božja”] (str. 605-612), koji iznosi ovu vrlo jaku poantu. Također postoji složena grupa značenja koja definira ovaj koncept. G. E. Ladd, na primjer, nudi nekoliko vidova Kraljevstva kao: sadašnje područje blagoslova, sadašnji dar života, dar spasenja, dar oprostjenja i pravednosti; u *A Theology of the New Testament* rev. ed. (Grand Rapids: Eerdmans, 1993), 68-78.

⁶ Vidi Ladd, *Theology of NT*, [Teologija Novog zavjeta] 79-88.

⁷ Vidi G. B. Caird, *New Testament Theology* [Novozavjetna teologija]. Doprinosio i uredio L. D. Hurst (Oxford: Clarendon Press, 1995), 129-135.

⁸ Vidi I. Howard Marshall, *New Testament Theology* [Novozavjetna teologija] (Downers Grove: IVP, 2004), 78.

⁹ Hauerwas, 132.

Kraljevstvo počinje kao nada naroda pozvanog od Boga, što je za kršćane definirano životom i smrću razapetog Krista. Sveopći opseg Kraljevstva ukorijenjen je u sveopćem opsegu Božje vladavine. Ono što možemo znati o tom Bogu i njegovom kraljevstvu uvijek je dano kroz povijest Izraela, filtrirano kroz svjetlost Isusovog križa. U Evanđeljima se nalazi neprekidna tvrdnja da se Jahve i dalje pokazuje Kraljem kroz Isusovo djelo. Jer kroz Isusa vidimo Božju neprekinutu upravu nad prirodom i povijesti, budući da su vraćene njegovim dobrim poretom. Isus ne naviješta samo dolazak Kraljevstva već očituje njegovu prisutnost kroz egzorcizme i službu iscjeljenja.¹⁰

Određeni aspekt Isusove manifestacije Kraljevstva je način na koji on oblikuje određene ljude oko sebe. Ako je uistinu "Kraljevstvo Božje kategorija koja pretpostavlja i stvara narod", tada vidimo da se u Isusu i kroz njega oblikuje narod koji je zaista građanin Kraljevstva, svojim prihvaćanjem i prijenosom *Božjeg oproštenja i milosti*.¹¹ Jedino unutar Kraljevstva ljudi prihvaćaju oproštenje i omogućeno im je da pruže oproštenje drugima. I upravo ovo oproštenje i prihvaćanje, među glavnim darovima koji se primaju i dijele, čini kršćansko jedinstvo mogućim i obaveznim! U prisposobi o oproštenju (Mt 18,23-35) Isus jasno pokazuje da dar oproštenja koji smo sami iskusili moramo prenijeti onima oko nas. Kummel zamjećuje:

Ovdje, *iskustvo Božje ljubavi* u susretu s Isusom je vrlo jasno *preduvjet i omogućavanje poslušnosti* Božjem zahtjevu koji je Isus objavio. ...sposobnost za ljubav je rezultat božanske ljubavi koja je primljena. Budući da Isus tako dopušta da Božji zahtjev bude utemeljen u stvarnosti Božjeg eshatološkog djelovanja iz ljubavi, koje čovjek susreće, on može sažeti sav Božji zahtjev u zapovjedi ljubavi prema Bogu i svom bližnjemu (Mk 12,28 i dalje)... reakcija na susret s Bogom u Isusu i na obećanje kraljevstva Božjeg može biti samo ljubav prema Bogu koja se ostvaruje u ljubavi prema svom bližnjem.¹²

Stoga, težiti kršćanskom jedinstvu nije jedna opcija za kršćanske crkve nego nužni aspekt življenja unutar istog Kraljevstva i posjedovanja istoga Gospodina, Isusa Krista. Upravo jedinstvo i zajedništvo među kršćanima izražava i/ili očituje prisutnost kraljevstva Božjeg među kraljevstvima ovoga svijeta. Prisutnost Božjeg kraljevstva nije utopija nego stvarnost koju smo obavezni utjeloviti u svijetu. A upravo prisutnost Krista među nama, kroz njegovog Duha, je i naznaka Božjeg kraljevstva i poziv da očitujemo tu prisutnost u svijetu. No Isus Krist nije samo

¹⁰ Hauerwas, 133.

¹¹ Hauerwas, 133.

¹² W. G. Kummel, *The Theology of the New Testament [Teologija Novog zavjeta]* (London: SCM Press, 1974), 55 (kurziv nadodan).

prisutnost Kraljevstva. On je također temelj naše buduće nade u konačno ostvarenje kraljevstva Božjeg.

Značajno je istaknuti da usredotočenje na Isusa kao očitovanje i nadu Kraljevstva nam omogućava da nadvladamo kušnju i opasnost da zamišljamo Kraljevstvo kao skup ideala ili jedno idealno područje koje moramo naviještati i ostvariti. Stoga, živjeti u Kraljevstvu i svjedočiti za njegovu prisutnost ne znači uvesti određeni oblik teokratske vlasti ili da trebamo ostvariti Kraljevstvo u ovom svijetu. Radije, biti građanin kraljevstva Božjeg definirano je našom vjernošću istinitom Kralju, Isusu Kristu i našim svjedočenjem za novi život mira koji je Krist učinio i čini mogućim u ovom svijetu. Razumjeti Kraljevstvo u ovim terminima uistinu ima konkretne etičke implikacije za naš kršćanski život u svijetu, kao što Stanley Hauerwas izvrsno izjavljuje:

...eshatološka narav Kraljevstva, kao što je utjelovljena u Isusovoj službi, stvarno ima izravne etičke implikacije. Ne u smislu da slika "kraljevanja" znači da kršćani trebaju favorizirati monarhiju umjesto demokracije ili obrnuto, nego u smislu da smo narod koji je postao dio miroljubivog Kraljevstva, koje je omogućeno životom i smrću Isusa Krista. Naš zadatak nije da 'svijet' učinimo Kraljevstvom; naš je zadatak da budemo ljudi koji mogu svjedočiti svijetu što to znači toliko se pouzdati u Gospodina ovoga svijeta da ne želimo ništa više doli našeg kruha svagdašnjeg. To nije kao da smo mi Kraljevstvo ili čak da je crkva početak Kraljevstva, već da kršćani kao narod mogu početi ukazivati na činjenicu da je Kraljevstvo bilo i jest prisutno među nama.¹³

Takvo razumijevanje manifestacije Kraljevstva među nama daje nam snagu i hrabrost da budemo drugačija zajednica - ona koja je izazov svijetu nasilja i odbacivanja, s porukom i predanjem miru, prihvaćanju i oprostjenju. Takva je zajednica koja ima Isusa kao svog pravog Kralja. Danas bismo trebali čuti jaki odjek Pavlove molbe kršćanima u Rimu da jedino kroz svoje jedinstvo i poslušnost Isusu ispovijedaju da je Krist pravi Gospodin svijeta.

Pavao se u sljedećem slaže s piscima Evanđelja: pripadati kraljevstvu Božjem znači naći se u istoj Kristovoj priči - koja je tekuća priča o Božjem otkupljenju i pomirenju svijeta. U Rimljanima 6 Pavao nam pruža ono što je vjerojatno jedna od najeksplicitnijih izjava o dinamici uključenja vjernika u istu Kristovu priču. Evo kako je Pavao predočio kršćanski život: živjeti život s Kristom i aktivno sudjelovati u istoj priči o Božjem otkupljenju svijeta. To je priča koja nam ne daje samo okvir za život nego nam pruža sposobnost i hrabrost da živimo za pravog Kralja, u svijetu koji ne zna tko je taj kralj. I ući u ovu određenu priču znači krenuti na određeni put, zajedno sa svima koji prepoznaju glas Kralja i Gospodina Isusa, što znači biti određena zajednica utemeljena u Kristovom životu i oblikovana

¹³ Hauerwas, 134.

njegovim primjerom. Upravo u životu i svjedočanstvu takve zajednice kraljevstvo Božje se očituje u ovom svijetu. Ta zajednica čiji je karakter oblikovan Kristovom pričom, očituje plodove Duha koji nas osnažuje da živimo novu stvarnost Božjeg kraljevstva: "ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost" (Gal 5,22-23). To su manifestacije Kraljevstva za razliku od dominantnih karakteristika svijeta koji ne poznaje Krista, Kralja: "bludnost, nečistoća, razvratnost, idolopoklonstvo, vraćanje, neprijateljstva, svađa, ljubomora, srdžbe, spletkarenja, razdori, strančarenja, zavisti, pijančevanja, pijanke i tome slično. Unaprijed vam kažem, kao što vam već rekoah: koji takvo što čine, kraljevstva Božjega neće baštiniti" (Gal 5,19-21).

Budući da smo vrlo dobro svjesni da se jedinstvo kršćanskih crkava nikada neće ostvariti (ne može se ostvariti) pored institucijskih struktura, jedino uskrsli Krist, njegovo gospodstvo nad svima nama, predstavlja konačni izvor našeg jedinstva. Unatoč različitim formulacijama naših izjava vjere, upravo naša duboka vjera u Isusa Krista, kroz njegovog Duha, daje nam pravi temelj za istinito zajedništvo i potiče nas da težimo jedinstvu. Upravo naše predanje Kristu i naše sudjelovanje u kraljevstvu Božjem nas ujedinjuje i omogućava nam da prijeđemo prepreke koje nas razdvajaju.

Ispravno, izvedivo i pravo jedinstvo ne može se temeljiti na 'teološkom minimalizmu' niti na 'misijskom utilitarizmu'. Umjesto toga, biblijski model jedinstva može se temeljiti jedino na našoj zajedničkoj ljubavi i odanosti Isusu Kristu, na našoj brizi za drugoga, na zajedničkom predanju Gospodinu Isusu Kristu koji je glava crkve, jedinstvo koje se temelji na našem zajedničkom partnerstvu i posredovanju u kraljevstvu Božjem. Naše zajedničko svjedočanstvo za kraljevstvo Božje, koje proizlazi iz jedinstva koje svaki imamo u Kristu, je ključ za jedinstvo. Isusova vlastita molitva u Ivanu 17 otkriva istinu da je naše jedinstvo dokaz prisutnosti kraljevstva Božjeg u životu crkve i da kao takvo treba biti svjedočanstvo svijetu o Božjem spasiteljskom djelovanju. Upravo ljubav koju smo svaki primili od Oca je ono što svijet treba primiti od crkava. Upravo ljubav koju vjernici imaju jedni za druge bit će svjedočanstvo svijetu. Nije suvišno potvrditi da to svjedočanstvo za kraljevstvo Božje u riječi i djelu jest temeljni zadatak crkve u svijetu, kao što je to bio Isusov temeljni zadatak. Stoga su ljubav i jedinstvo prijeko potrebne oznake zadatka crkve, a jedinstvo crkava bi bilo važno i učinkovito svjedočanstvo za kraljevstvo Božje, jedinstvo koje ukazuje na pravog Kralja i Gospodina svijeta. Tek kada bismo se počeli usmjeravati izvan naših lokalnih zajednica mogli bismo vidjeti veliku sliku kraljevstva Božjeg i shvatiti da svi pripadamo istom kraljevstvu te da je Isus naš Kralj.¹⁴

¹⁴ Vidi Bertil Eksrom, "The Kingdom of God and the Church Today," ["Kraljevstvo Božje i crkva danas"] *Evangelical Review of Theology* 27.4 (2003): 292-305.

Jedna od 12 teza koje je Peter Kuzmič izložio za razumijevanje služenja u Kraljevstvu bila je, “sluge Kralja zabrinuti su za jedinstvo svih Božjih ljudi”. Mišlim da je prikladno, budući da on nije mogao prisustvovati ovom konziliju, da ponudim barem jedan prošireni citat iz njegove rasprave:

Budući da je samo jedan Kralj, samo je jedno - njegovo - kraljevstvo; budući da je samo jedna glava, samo je jedna crkva. Ne posjedujem crkvu, nisam glava crkve, a nisi ni ti. Krist je osnivač i glava crkve, a mi smo samo udovi - tijela. Pod njegovim vrhovništvom, pod njegovim gospodstvom, radit ćemo zajedno. Moramo si, naše crkve i mi kao sluge vođe, stalno postavljati bolno pitanje: ‘Kako grešna i podijeljena crkva može svijetu objaviti evanđelje spasenja i pomirenja?’ Našem Gospodinu se sviđa da volimo jedni druge kao braća i njegovi su-sluge. Problem evanđeoske obitelji je da je nefunkcionalna, rascjepkana i ima previše unutarnje borbe. Moramo razviti ne-sektašku ekleziologiju da bismo bili svjedočanstvo našem društvu. To praktično znači manje neovisnosti i više međusobne ovisnosti; manje natjecanja i više suradnje - da prijedemo sa natjecanja na nadopunjavanje; manje ambicije za voditi i više volje za slijediti i služiti; manje pobude za dominiranjem i više sposobnosti i volje za razvijanjem - glavni zadatak nas učitelja; manje potrebe za kontrolom i više volje za doprinos i pomaganje; manje traženja za sebe i sile za služenje sebi i više osnaživanja drugih; manje pričanja i više slušanja; manje gradnje carstva i više traženja kraljevstva; biti bolji upravitelji resursa i izbjegavati grešno rasipanje i duplikaciju koja je svugdje očita.¹⁵

Sama narav naših zajednica i poslanje naših crkava kao sluga zakonitog Kralja svijeta je još jedan poriv ka suradnji i jedinstvu među crkvama. Evo kako je to izrekao Peter Kuzmič:

Crkva je zajednica Kralja. Prava narav i poslanje crkve mora biti obilježena poniznim služenjem te prepoznavanjem da ne možemo potraživati vlast nad stvarima i ljudima koji pripadaju jedino Bogu. Pozvani smo da budemo njegovi ponizni sluge, uvijek spremni poslušati njegovu zapovijed i izvršiti njegovu volju. Štogod postojalo izvan tog stava nema prava nazivati se crkvom Isusa Krista jer nije u skladu s kraljevstvom Božjim. Kraljevstvo zahtijeva predanost i poslušnost u služenju, slijedeći primjer Sluge-Kralja. Stoga se narav i poslanje crkve može ispravno razumjeti, živjeti i primijeniti samo u pravom odnosu s njezinim osnivačem i glavom, Isusom Kristom, te u skladu sa središnjom porukom o kraljevstvu Božjem. Jedino crkva koja je duboko ukorijenjena u, i potpuno vjerna, božanskim svrhama otkrivenima u Kristu, bit će održavana silom njegovog Duha i učinkovito sposobna služenjem i poslanjem doseći potrebiti svijet.¹⁶

¹⁵ Peter Kuzmič, “Twelve Theses on Kingdom Servanthood for Post-communist Europe,” [Dvanaest teza o služenju u kraljevstvu za postkomunističku Europu] *Transformation* 16.1 (1999), 38.

¹⁶ Kuzmič, 35.

Temeljna poruka kraljevstva Božjeg jednako je relevantna danas kao što je bila kada ju je Isus objavljivao. Međutim, crkva u svakoj generaciji ne treba samo ponavljati jezik kraljevstva, već mora naći najprikladnije oblike za izraziti istu bit poruke kraljevstva na takav način da će biti shvaćena.¹⁷ Za primjer kako to činiti, možemo se sada okrenuti k apostolu Pavlu.

Pavao, kraljevstvo Božje i kršćansko jedinstvo: Rimljanima 14,17 u kontekstu

Iako se u najmanju ruku može činiti čudnim ići k Pavlu radi informacije o kraljevstvu Božjem,¹⁸ to bi ustvari za nas mogao biti logični korak, budući da je Pavao među prvima koji su pokušali upotrijebiti i redefinirati koncept kraljevstva Božjeg u drugačijem kontekstu od Židovskog. U svom 'antiteznom načinu definiranja' u Rimljanima 14,17, Pavao "je namjeravao istaknuti neku nužnu posljedicu kraljevstva unutar određene situacije".¹⁹ Naime, htio je pokazati način na koji kraljevstvo Božje predstavlja mjeru karaktera i ponašanja za kršćane u Rimu - 'pravednost, mir i radost' je standard Kraljevstva. To sve povezano je zakonom ljubavi koji je bio primjerom dokazan i utemeljen u priči o Kristu, a ovo je drugi način da se objasni kriterij Kraljevstva. Sve dok se očituju ove karakteristike Kraljevstva, druge stvari, uključujući jelo i piće, "postale su nevažnim pitanjima u Božjem području".²⁰

Kontekst Rimljana. Pavao se bavi vrlo složenom situacijom u Rimu. Iz pisma je jasno da se jedan od glavnih problema s kojim su se suočili rimski kršćani ticao njihovih razlika, nesloga i čak podjela među raznim skupinama (osobito, ali ne isključivo, između židovskih i poganskih vjernika), vis-à-vis pitanja kao što su etničnost, vjerska praksa (držanje prehrambenih pravila, dana i židovskih zakona) te odnosi s drugima unutar i izvan kršćanske zajednice. Ta pozadina objašnjava Pavlovu zainteresiranost za pomirenje, mir, ljubav, jedinstvo, prihvaćanje - dok

¹⁷ Vidi Caragounis, C. C., "Kingdom of God," ["Kraljevstvo Božje"] in *Dictionary of Jesus and the Gospels*, urednici J. B. Green S. McKnight, & I. H. Marshall (Downers Grove: InterVarsity Press, 1992), 429.

¹⁸ Apostol Pavao samo je oko 14 puta naveo kraljevstvo Božje za razliku od 121 navoda samo u sinoptičkim evanđeljima. Većina Pavlovih navoda ukazuje na "baštiniti kraljevstvo" (1 Sol 2,12; 2 Sol 1,5; Gal 5,21; 1 Kor 6,9-10; 15,50; Ef 5,5), dok se dva navoda čine kao njegov vlastiti izum i predstavljaju Kraljevstvo u kuplet formuli: "kraljevstvo Božje nije x nego y" (1 Kor 4,20 i Rim 14,17). Vidi Gary Steven Shogren, "Is The Kingdom of God About Eating and Drinking Or Isn't It?" (Romans 14,17)," ["Je li kraljevstvo Božje u jelu i piću ili nije?" (Rim 14,17)] *Novum Testamentum XLII.3* (2000): 238-256.

¹⁹ Shogren, 239.

²⁰ Shogren, 239.

pokušava ne samo zaustaviti neki sukob i pomiriti različite skupine²¹, već osobito, toliko silno izraziti nutarnju logiku evanđelja koja je nespojiva s takvim ponašanjem. Za Pavla, ta pogrešna shvaćanja i neprimjereno ponašanje nisu samo bili znak neuspjeha kršćanske zajednice, već i odstupanje od, i poricanje, same biti evanđelja.

Gledano iz ove perspektive, poglavlja 12-15 predstavljaju Pavlov pokušaj ispravljanja mogućih pogrešnih razumijevanja i iskrivljavanja evanđelja, a u svom apelu za "jedinstvo u crkvi i stabilnost u društvu"²² on objašnjava inherentne implikacije evanđelja. Jedan od glavnih problema kojim se Pavao bavi u Rimljanima 14-15 je to što su vjernici dopustili da njihovi različiti stavovi glede jela i pića postanu ne samo središnja pitanja u njihovim zajednicama nego su dopustili da odrede njihov život i ponašanje na štetu pravog zajedništva sa svim vjernicima. Taj stav sprečavao je kršćane u Rimu da imaju potpuno zajedništvo jedni s drugima jer je svaka skupina sumnjala u položaj druge koju je smatrala neprikladnom za zajedništvo.

U *Rimljanima 12-13* Pavao se u još konkretnijim terminima izražava o pitanjima kako se odnositi prema braći vjernicima unutar zajednice (12,1-13) i prema onima vani (12,14-13,7). S jedne strane Pavao poziva vjernike da prihvate jedni druge i izraze svoju ljubav u međusobnom služenju kao što je prikladno za udove "jednog tijela u Kristu" (12,3-8). S druge strane, trebaju se shodno tome ponašati prema onima vani: blagoslivljati progonitelje, uzdržavati se od osvete, živjeti u miru sa svima i nadvladavati zlo čineći dobro. Značajno je da nema dvojnog standarda, jednog za ponašanje unutar zajednice i drugog za život u javnom području; obje dimenzije kršćanskog života sačinjavaju integralnu cjelinu u Pavlovom umu.²³ On naglašava određeni, preobražavajući i ljubazni stav prema svima, uključujući neprijatelje. Zaista, ton cijelog poglavlja određen je Pavlovom sažetom izjavom, u prva dva retka (12,1-2), o naravi njihovog novog života u zajednici: života samopožrtvovne ljubavi u služenju drugima.²⁴ S ovim uvodnim napomenama, sada smo spremni za pobliže razmatranje njegove rasprave.

U *Rimljanima 14-15* Pavao se bavi određenim pitanjem koje se pojavilo u

²¹ Wedderburn, *Reasons for Romans*, [Razlozi za Rimljane] 64-65 i 140-142.

²² Philip H. Towner, "Romans 13,1-7 and Paul's Missiological Perspective: A Call to Political Quietism or Transformation?" ["Rimljanima 13,1-7 i Pavlova misiolška perspektiva: poziv na političko mirovanje ili transformaciju?"] in Sven Soderlund and N.T. Wright (ur.) *Romans and the People of God [Rimljani i Božji narod]*. Grand Rapids: Eerdmans, 1999), 153-5.

²³ Towner, "Romans," ["Rimljanima"] 153-4.

²⁴ Komentirajući narav vjernikovog novog života, John Ziesler zapisuje: "to znači živjeti neprekidnim žrtvovanjem sebe Bogu, bivajući promijenjen iznutra da bi pripadao novoj stvarnosti i da bi postojao samo za Boga i njegovu volju". *Paul's Letter to the Romans [Pavlovo pismo Rimljanima]* (London: Trinity Press International, 1989), 290.

kršćanskim zajednicama u Rimu, to jest sukobom između “slabih” i “jakih” (najvjerojatnije između raznih skupina vjernika Židovskog i poganskog porijekla),²⁵ koji se ticao njihovih različitih uvjerenja i praksi glede određenih jela i držanja posebnih dana.²⁶ Kao što je očito iz pisma, u Rimu je bilo vjernika koji su zauzeli arogantne stavove i pokazali sklonost ponosu i visokom samopoštovanju, na temelju svojih različitih religijskih predanja, etničke pozadine i kulturne superiornosti. Problem koji Pavao ima s takvim ponašanjem ne tiče se toliko razlika između njihovih uvjerenja i praksi, već se tiče negativne promjene unutarnje dinamike zajednice na načine koji su nespojivi s evanđeljem. Suditi ili prezirati drugoga, ili biti kamen spoticanja drugima, postupci su isključivanja koje Pavao opisuje kao grešne jer uništavaju odnose između članova zajednice, koja je tijelo Kristovo. U svom odgovoru Pavao pokušava promovirati osjećaj solidarnosti i jedinstva; i on to čini, ne nametanjem jednolikosti, nego odobravanjem različitih etničkih uvjerenja i praksi, te tako omogućava vjernicima da se odreknu međusobnog kritiziranja i osuđivanja. Poistovjećujući se s “jakima” i inzistirajući da trebaju slijediti Kristov primjer umjesto ugađati sebi (15,1-6), Pavlova glavna briga nije braniti i/ili odbaciti valjanost argumenata koje iznose “slabi” i “jaki”, nego ih potaknuti, “Nastojmo stoga promicati mir i uzajamno izgrađivanje” (14,19). Mir i međusobno prihvaćanje, izraženi u životu iskrene ljubavi prema drugima, predstavlja Pavlovu glavnu brigu u ovom posljednjem dijelu pisma.

Glavna poanta prvog odlomka Rimljanima 14 (r. 1-12) jednostavno je izražena u retku 3a: “Tko jede, neka ne prezire onoga tko ne jede; tko pak ne jede, neka ne sudi onoga tko jede”. Ta poanta je zatim ponovljena pri kraju odlomka, u retku 10a. Uz te upute potom je izrečen čvrsti teološki temelj. Pavao počinje davajući ključni razlog iz kojega su suđenje i preziranje neprihvatljivi - “Ta Bog ga je prigrlio” (3b); a zatim nadalje objašnjava taj temelj ističući da je svaki vjernik sluga Kristov, Gospodinov (r. 4-9), i da će svatko dati račun pred Božjim sudištem (r. 10b-12).

²⁵ Treba biti oprezan pri definiranju točnog identiteta “slabih” i “jakih”. To je stvar rasprave i nijednu skupinu ne smije se olako klasificirati “židovskom” ili “poganskom”, sve do zaključka u 15,7-13. Pavao se kao židovski kršćanin poistovjećuje s “jakima”.

²⁶ Za razliku od Karris, na primjer, koji smatra da se Rimljanima 14-15 bavi hipotetskom situacijom. Robert J. Karris, “Romans 14,1—15,13 and the Occasion of Romans,” [“Rimljanima 14,1-15,13 i povod za Rimljanima”] u *The Romans Debate* [*Debata u vezi Rimljana*], urednik K. P. Donfried (Peabody: Hendrickson, rev. ed., 1991), 65-84. Za slično stajalište vidi Paul Sampley, “The Weak and the Strong: Paul’s Careful and Crafty Rhetorical Strategy in Romans 14,1-15,13,” [“Slabi i Jaki: Pavlova pažljiva i domišljata strategija u Rimljanima 14,1-15,13”] u *The Social World of the First Christians: Studies in Honor of Wayne A. Meeks* [*Društveni svijet prvih kršćana: studije u čast Waynea A. Meeksa*], urednik L. Michael White i O. Larry Yarbrough (Minneapolis: Fortress, 1994), 40-52. Za njega, kategorije “slabih” i “jakih” nemaju “nikakve objektivne reference u rimskim zajednicama”. Ibid.

Temeljna poruka 3,21-5,11 bila je da su obje strane iskusile Božju 'dobrodošlicu', a rezultat toga će biti 'pravednost', 'milost', 'mir', 'radost' i 'nada' (5,1-5) na što Pavao najvjerojatnije ovdje aludira. To je potvrđeno Pavlovim sažetim ključnim karakteristikama "kraljevstva Božjeg" kao "pravednost i mir i radost u Duhu svetom" u 14,17, "terminima koji točno sažimaju 5,1-5".²⁷ Ako je ovo istina, tada za Pavla, prezirati i/ili suditi drugoga znači ne živjeti bit evanđelja koje poziva na stalnu brigu da častimo i služimo Gospodina (r. 6-9). Ono što određuje kršćansku zajednicu je život koji se živi ne "sebi" nego "Gospodinu" (r. 7-8). Svojom smrću i uskrsnućem Krist je postao Gospodin cijeloga svijeta, a častiti i služiti Gospodinu znači živjeti u skladu i jedinstvu, unatoč različitostima. Uistinu, postoji prostor za različitost dokle god je svačija savjest čista (r. 5) i dozvoljavaju se razni oblici izražavanja kršćanske istine. Živjeti prema logici evanđelja i u svjetlu Kristovog života znači biti usmjeren na zajednicu. Svi trebaju njegovati i utjelovljivati prakse pomirenja - sklad i solidarnost, mir, ljubav i obzir prema drugima - što poboljšava i obogaćuje zajednički život. No istovremeno, zajednica treba održavati i očitovati određenu mjeru različitosti među svojim članovima kao što to oslikava metafora 'tijela' (12,4-8). Drugim riječima, možemo reći da Pavao potiče raznolikost darova i praksi, dok inzistira na temeljnoj vrijednosti ljubavi i obzira prema drugome, da naglašava potrebu za grupnom solidarnošću dok prepoznaje prisutnost različitosti i raznovrsnosti.²⁸ U konkretnom kontekstu poglavlja 14-15, njihova sloboda ne smije biti dozvola za preziranje ili suđenje drugih. Suprotno tomu, trebaju živjeti svoje različitosti na takav način da donose čast Gospodinu i hvalu Bogu (r. 6). Česte reference na Isusa Krista kao Gospodina u odlomku koji se toliko bavi jedinstvom crkve iznad tradicionalnih prepreka, može biti naznaka da je Pavao također zabrinut za kršćansko svjedočanstvo o Kristovom gospodstvu u širem svijetu.²⁹ Na drugim mjestima Pavao je izrazio točno ovu činjenicu o naravi i poslanju crkve: objaviti poglavarstvima i vlastima da je dolazak Židova i pogana u jednu zajednicu veliko djelo Božjeg pomirenja svijeta kroz Gospodina

²⁷ Wright, *Romans [Rimljanima]*, 736.

²⁸ Horrell posvećuje cijelu jednu knjigu da bi istaknuo vrijednost grupne solidarnosti i različitosti kao temelja Pavlove etike: *Solidarity and Difference: Towards a Contemporary Appropriation of Pauline Ethics [Solidarnost i različitost: ka suvremenom prisvajanju pavlovske etike]* (London: T&T Clark, 2005). Kao što on s pravom ističe, ti aspekti su ključni za bilo kakvu društvenu ili političku etiku. Na drugom mjestu izjavljuje: "glavni izazov bilo kojoj etičkoj teoriji, barem iz pavlovske perspektive, je pokazati kako predlaže proizvesti takvu ljudsku solidarnost ... kako njegovati osjećaj zajednice i istovremeno se pobrinuti da različitost i raznovrsnost nisu zatrte nagonom ka konformizmu i jednoličnosti". Horrell, "Peaceable" ["Miroljubiv"] 92-3.

²⁹ Wright, *Romans [Rimljanima]*, 739. On također ističe da bi unutarnji sukobi oko implikacija evanđelja mogli stvoriti još veću napetost s židovskim zajednicama te neizbježno pružiti osnovu za progonoštvo od vlasti.

Isusa Krista (Ef 3,10). Moguća podjela po etničkim ili kulturalnim crtama unutar crkava u Rimu pokazala bi da su još uvijek prilagođeni obrascima ovoga svijeta i da još nisu preobraženi evanđeljem pomirenja.

U drugom dijelu poglavlja (r. 13-23) Pavao ide korak dalje u svojoj raspravi. Tek uzdržavati se od osude nije dovoljno; kršćani su poticani da nikada “ne valja postavljati bratu stupice ili spoticala” (r. 13). To bi bila hotimična odluka “jakih” da koriste svoju slobodu na takav način da izbjegavaju uzrokovati duhovnu štetu “slabima” (13b, 15ac, 20-21), da dopuste ljubavi da određuje njihovo postupanje (r. 15), dok njihova najveća briga treba biti “promicati mir i uzajamno izgrađivanje” (r. 19).

U 17. retku Pavao izjavljuje: “Ta kraljevstvo Božje nije jelo ili piće, nego pravednost, mir i radost u Duhu Svetome”. Budući da on obično ne koristi izraz “kraljevstvo Božje”, uporaba izraza na ovom mjestu može upućivati na Pavlovu ovisnost o tradiciji koja naglašava Isusovo vlastito naučavanje o pravoj naravi kraljevstva.³⁰ Međutim, u ovom slučaju značajno je Pavlovo naglašavanje činjenice da bitne karakteristike kraljevstva odražavaju primjerenu dinamiku odnosa među vjernicima, gdje “pravednost” ukazuje na ispravno ponašanje prema drugome, a “mir” se slično odnosi na vodoravnu, društvenu dimenziju, što je činjenica koja je jasno prikazana svojstvom u 19. retku (vidi također 12,18).³¹ Ako je ovo uistinu sažetak odlomka iz poglavlja 5,1-5, buduću da se čini da obuhvaća sve njegove glavne teme, tada Pavao ovdje pruža ključnu sponu između praksi pomirenja (jedinstvo i prihvaćanje) i najvažnijih teoloških tema kojima se prethodno bavio. To još jednom ilustrira da teologija i etika, vjera i praksa, pripadaju nerazdvojivo zajedno. “Da, tko *tako* Kristu služi, mio je Bogu i cijene ga ljudi”, nastavlja Pavao u 18. retku, to jest, oni koji utjelovljuju “pravednost, mir i radost u Duhu Svetom” u svom zajedničkom životu služe Kristu na način koji je Bogu prihvatljiv. Imperativ u 19. retku “Nastojmo stoga promicati mir i uzajamno izgrađivanje” daljnja je potvrda da je kraljevstvo Božje, to jest život “u Kristu”, okarakteriziran stalnom brigom za drugoga, za mir i međusobnu izgradnju. Drugim riječima, kriteriji po kojima bi vjernici trebali voditi svoje živote su središnje karakteristike kraljevstva Božjeg: pravednost, mir i radost u Duhu Svetom. Jelo i piće i drugi “nebitni” aspekti trebaju se koristiti i prakticirati na takav način da se doprinosi miru i međusobnoj izgradnji.

U Rimljanima 15,7-13 čini se da Pavao obuhvaća cijeli argument pisma u prikladan zaključak, u kojemu također proširuje svoj prethodni argument da bi ukazao na sveobuhvatnije jedinstvo između različitih skupina kršćana u Božjem eshatološkom planu.

³⁰ Vidi Thompson, *Clothed with Christ [Obučeni u Krista]*, 200-07.

³¹ Moo, *Romans [Rimljanima]*, 857.

“Prigrlijte jedni druge kao što je Krist prigrlio vas na slavu Božju” (r. 7). Dok προσλαμβάνεσθε (“prigriliti”) upućuje na isti glagol u 14,1, ukazujući da osobito ima u vidu poglavlja 14-15, uporabom ἀλλήλους (“jedan drugoga”), Pavao proširuje svoj apel iz 14,1 da to postane opći poziv svima na međusobno prihvaćanje među onima koji nastavljaju držati različita stajališta i prakse. Jedino njihovim međusobnim prihvaćanjem (a ne isključivanjem zbog različitih shvaćanja i primjena njihove vjere) njihov život bi bio “po Kristu Isusu” (15,5). Sama referenca na Kristov primjer (kao u 3. retku), sugerira da je Pavao proširio opseg svojih briga izvan određenih pitanja “slabih” i “jakih” u Rimu na veću svrhu koja ima pomiriteljsku narav nove obitelji Božje, sačinjene “u Kristu”. Naročito ovdje u 7. retku Pavao eksplicitno iznosi jednu od najbitnijih poanti koju je iznio u prethodnim poglavljima, to jest, da je Kristovo djelo pomirenja, kao što ga je osobito opisao u 5. poglavlju, “ključni temelj i primjer za ono što crkva sada mora činiti”.³² Kao što je Krist njih prihvatio i pomirio, tako i vjernici trebaju prihvaćati i pomirivati jedni druge. Vjernici trebaju “prihvatiti jedni druge” jer Krist je prihvatio njih (r. 7b). On je također u istoj zajednici okupio Židove i pogane (r. 8-9a), prema Božjim obećanjima i u ispunjenju Božjih obećanja, zapisanih u Pismima (r. 9b-12). Ovdje je postavljen poseban naglasak - veznik καθώς “kao što” koji Pavao koristi ukazuje na neku vrstu usporedbe te stoga naglašava ne samo činjenicu Kristovog prihvaćanja nego i način na koji je to učinio.³³ S jedne strane, čitatelji bi imali na umu Pavlovo izlaganje o Božjem pomirenju i o njima kao prihvaćenima; to je bio čin čiste milosti u kojoj je Krist pokazao svoju ljubav prema njima dok su bili slabi, grešnici, čak neprijatelji Božji. *Na isti način* oni trebaju pokazati svoju ljubav prema drugima, iskazati istu milost drugima koju je njima Bog iskazao. S druge strane, Χριστὸς διάκονον γεγενῆσθα “Krist je postao sluga” (r. 8a), i tako pokazao Božje milosrđe svim narodima, preko Izraela (r. 8-9) i uklonio sve prepreke koje su postojale između Židova i pogana, stvarajući jednu novu zajednicu u kojoj obje skupine dijele jednaki položaj. *Na isti način*, vjernici bi trebali živjeti u skladu i služenju i Židovima i poganima, a njihovo prihvaćanje drugih ne bi trebalo biti ograničeno etničkim linijama. Nadalje, Pavao zastupa općenito prihvaćanje koje se treba iskazati i onima s raznolikim etničkim praksama.

³² Wright, *Romans* [Rimljanima], 746. Zasigurno, Pavlova referenca na ovom mjestu ne može i ne smije biti ograničena na djelo pomirenja; ona se odnosi, u opširnijem smislu, na višestruko Kristovo djelo, kojim je očitovao Božju vjernost ispunivši židovska obećanja i blagoslovivši čitav svijet. Doista, kao što sljedeći redci jasno razlažu, ispunjavajući priču o Izraelu Krist je omogućio poganima da sudjeluju u Božjim blagoslovima (r. 8-9), u skladu s Božjom nakanom da se smiluje svima, kao što je Pavao razjasnio u Rimljanima 4, gdje pokazuje da će cijeli svijet biti blagoslovljen kroz Abrahamu. Božji blagoslovi i naklonost nisu bili namijenjeni samo etničkom Izraelu, već svim narodima.

³³ Dunn, *Romans* [Rimljanima] 15,7.

Još jedan aspekt je vrijedan spomena. Za Pavla, kraljevstvo Božje - izraženo kao Kristovo gospodstvo nad čitavom stvarnošću - predstavlja Božju "suverenu odluku da djeluje unutar povijesti ... primjenu Božjih kraljevskih prava".³⁴ Pavao definira ta božanska prava kroz svoja pisma, kao djelo Duha Svetoga koji daje darove crkvi i omogućava im da žive primjereno u kraljevstvu Božjem. Zato Pavao dolazi do definicije kraljevstva Božjeg kao "pravednost i mir i radost u Duhu Svetom" (Rimljanima 14,17). Te karakteristike koje su Božji darovi njegovom narodu je Pavlov način da kaže da kraljevstvo Božje nije nešto što ljudi 'grade' ili 'konstruiraju' nego je u potpunosti Božje djelo. Međutim, ono što je osobito za pavlovsko učenje je to što Krist vlada sada, kraljevstvo Božje je prisutno, a oni koji priznaju njegovo gospodstvo osnaženi su da očituju, kroz silu Duha Svetoga, karakteristike kraljevstva Božjeg - pravednost, mir, radost - a to će omogućiti pravo i istinito zajedništvo svih kršćana.

Zaključak

Kada molimo "dođi kraljevstvo tvoje" obznanjujemo da je ta molitva učinkovita i da izražavamo Bogu svoju spremnost da postanemo posrednici Božje obnove svijeta.³⁵ Stoga možemo zaključiti da nam kraljevstvo Božje pruža primjer za život crkve u svijetu, primjer koji je utemeljen u nadi da Božja uprava donosi nadu koja nadvladava očaj i nadahnjuje za novi, preobraženi život u svijetu. Kada kršćani iz različitih crkava uzmu kraljevstvo Božje kao krajnji referentni okvir, dobiva se jaki osjećaj istog usmjerenja i nade da će, konačno, Božja ljubav prevladati i da će Bog postići konačnu pobjedu nad svijetom. Jasno je, budući da se kraljevstvo Božje ne može izjednačavati s crkvom, s bilo kojom crkvom, da naše žarište na njemu čini da se sjedinjujemo ka istoj svrsi proširenja Božje vladavine. Kada će svi kršćani biti svjesni da služe istoga Kralja i isto Kraljevstvo, moći će izazvati bilo koju strukturu i/ili ponašanje koje niječe ili se protivi dolasku kraljevstva Božjeg. Stoga, bilo kakvo izražavanje nejedinstva, borbe i sukoba, smatrat će se protivnim stvarnosti Kraljevstva.

Koncept kraljevstva Božjeg pomaže nam da se usredotočimo na Isusa i na njegovo gospodstvo nad povijesti, nad svijetom, nad njegovom crkvom te nam na taj način pomaže da se koncentriramo na ono što nas ujedinjuje oko Krista, na činjenicu da smo svi jedno 'u Kristu'. Žarište na kraljevstvu Božjem privući će našu pažnju prema Bogu i njegovom djelu, a ne prema nama i našim službama te tako podupirati jedinstvo jer postajemo svjesni da svi radimo za isti cilj, imamo

³⁴ Shogren, 253.

³⁵ Michael Welker, "The reign of God," *Theology Today* ["Vladavina Božja", Teologija danas] 49.4 (1993), 515.

isto poslanje. Kada u našem nastojanju ka jedinstvu u središte stavimo kraljevstvo Božje, tada naše jedinstvo nije izgrađeno na 'projektima' ili 'osobama' nego na našem pozivu da vjernije služimo Bogu.

Kraljevstvo Božje predstavlja ispravan okvir našeg zajedništva: "Ta kraljevstvo Božje nije jelo ili piće, nego pravednost, mir i radost u Duhu Svetome" - temeljne sastojke istinskog zajedništva. Ovo je vjerojatno jedan od najrelevantnijih odlomaka za naše crkve danas te grubi podsjetnik i izazov da smo dopustili stvarima koje nas razlikuju da postanu važnije od stvari Kraljevstva! Pavlov naglasak trebao bi postati i naš: središnji interesi Kraljevstva trebali bi određivati naše ponašanje, a ne *adiafora*, "pitanja sama po sebi nebitna". Danas možda nemamo toliko pitanja oko jela i pića, ali i dalje imamo puno *adiafora* koje nas sprječavaju u zajedništvu i kočje očitovanje kraljevstva Božjeg u svijetu.

Vidjeli smo da od samoga početka, kada je Isus prvo objavio proboj kraljevstva Božjeg u ovaj svijet, ispravno odgovoriti na Kraljevstvo značilo je "potpuno preusmjerenje života oko kraljevstva Božjeg. Sve druge odanosti i predanja su relativizirani zahtjevom kraljevstva".³⁶ Ponovno otkrivanje središnjosti kraljevstva Božjeg (to jest Kristovog gospodstva nad čitavom stvarnošću) pružilo bi današnjim crkvama priliku da preispitaju svoje odanosti i predanja, i pomoglo bi im, s jedne strane, da se usredotoče na bit kraljevstva ('pravednost, mir, radost') što podupire jedinstvo i zajedništvo, a s druge strane, da relativiziraju "nebitna pitanja" koja ukazuju na mnoge razlike i mogu stvoriti razjedinjenje i spriječiti zajedništvo.

Najčudesnija vijest koju nam apostol Pavao daje je da oni koji žive pod Kristovim gospodstvom sudjeluju u dobrobitima kraljevstva Božjeg te da su osnaženi da djeluju kao posrednici kraljevstva koje preobražava svijet. Kršćanima iz svih denominacija stoga je omogućeno da nadvladaju i prijeđu razlike i razne prepreke koje razdvajaju (što su karakteristike ovoga svijeta, a ne kraljevstva Božjeg) te da žive u jedinstvu dok 'prvo traže kraljevstvo Božje i njegovu pravednost', a ne svoje vlastite interese.

Preveo Goran Medved

³⁶ Joel B. Green, "Kingdom of God," ["Kraljevstvo Božje"] u *New Dictionary of Christian Ethics and Pastoral Theology*, urednici David J. Atkinson i David H. Field (Downers Grove, InterVarsity Press, 1995), 531.

Literatura

- Bosch, David J. "The Kingdom Of God And The Kingdoms Of This World." *Journal of Theology for Southern Africa* 29 (1979): 3-13.
- Caird, G. B. *New Testament Theology*. Completed and edited by L.D. Hurst. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- Caragounis, C. C. "Kingdom of God." In *Dictionary of Jesus and the Gospels*. Edited by J. B. Green S. McKnight, & I. H. Marshall. Downers Grove: InterVarsity Press, 1992.
- Donfried, K. P., ed. *The Romans Debate*. Peabody: Hendrickson, rev. ed., 1991.
- Dunn, James D. G. Romans. *Word Biblical Commentary*, Volume 38 a,b. Dallas: Word Books, Publisher, 1988. CD-Rom, Electronic edition. Libronix Digital Library, 2002
- Duling, Dennis C. "Kingdom of God, Kingdom of Heaven." In *The Anchor Bible Dictionary*. Edited by D. N. Freedman. New York: Doubleday, 1996, c1992.
- Eksrom, Bertil. "The Kingdom of God and the Church Today." *Evangelical Review of Theology* 27.4 (2003): 292-305.
- France, R. T. "Kingdom of God." In *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, edited by Kevin J. Vanhoozer. London: SPCK, 2005.
- Green, Joel B. "Kingdom of God." In *New Dictionary of Christian Ethics and Pastoral Theology*, edited by David J. Atkinson, and David H. Field. Downers Grove: InterVarsity Press, 1995.
- Hauerwas, Stanley and Mark Sherwindt. "The Kingdom Of God: An Ecclesial Space For Peace." *Word & World* 2.2 (1982): 127-136.
- Horrell, David G. *Solidarity and Difference: a Contemporary Reading of Paul's Ethics*. London: T & T Clark, 2005.
- Kummel, W. G. *The Theology of the New Testament*. London: SCM Press, 1974.
- Kuzmič, Peter. "Twelve theses on kingdom servanthood for post-communist Europe." *Transformation* 16.1 (1999): 34-39.
- Ladd, George Eldon. "The Kingdom Of God - Reign or Realm?" *Journal of Biblical Literature* 81.3 (1962): 230-238.
- Ladd, G. E. *A Theology of the New Testament* (Rev. ed.). Grand Rapids: Eerdmans, 1993.
- Marshall, I. Howard. *New Testament Theology*. Downers Grove: IVP, 2004.
- Moo, Douglas *The Epistle to the Romans*. NICNT. Grand Rapids: Eerdmans, 1996.
- Sanday, W. and A. C. Headlam. *The Epistle to the Romans*. ICC; 5th ed. Edinbur-

- gh: T. & T. Clark, 1902.
- Shogren, Gary Steven. "Is The Kingdom of God About Eating and Drinking Or Isn't It? (Romans 14:17)." *Novum Testamentum* XLII.3 (2000): 238-256.
- Stone, Ronald. "The Politics of the Kingdom of God." *The Christian Century*. March 17 (1971): 337-340.
- Thomson, Michael. *Clothed with Christ: the Example and Teaching of Jesus in Romans 12:1-15:13*. JSNT 59. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1991.
- Towner, Philip H. "Romans 13:1-7 and Paul's Missiological Perspective: A Call to Political Quietism or Transformation?" In Sven Soderlund and N.T. Wright (eds.) *Romans and the People of God*. Grand Rapids: Eerdmans, 1999), 153-5.
- Wedderburn, A. J. M. *The Reasons for Romans*. SNTW. Edinburgh: T & T Clark, 1988.
- Welker, Michael. "The reign of God." *Theology Today* 49.4 (1993): 500-515.
- White, L. Michael and O. Larry Yarbrough, eds. *The Social World of the First Christians: Studies in Honor of Wayne A. Meeks*. Minneapolis: Fortress, 1994.
- Wright, N.T. "The Letter to the Romans: Introduction, Commentary and Reflection." In Leander E. Keck et al., eds. *The New Interpreter's Bible*. Vol.10, str. 339-770. Nashville: Abingdon Press, 2002.
- Ziesler, John. *Paul's Letter to the Romans*. London: Trinity Press International, 1989.

Summary *Beginning with a reminder of the centrality of the concept of the Kingdom of God for Jesus' ministry and teaching and for the early church, the presentation attempts to show that, despite some contrary voices, the notion of the Kingdom of God is still a very useful and significant category for the present Christian ethical reflection in general, and for Christian unity and fellowship in particular. Being given such a specific and limited purpose for the presentation, after some brief but necessary clarifications about the meaning of the Kingdom of God (sovereignty/ reign/ realm – present/future – inward/external – transcendent/immanent), the article offers an exploration of several ways in which the concept of the Kingdom of God is significant for Christian unity and fellowship, from a New Testament/Pauline perspective.*

